

Bernice Berkleef, *Bloedsteen*

The House of Books, Amsterdam, 2020

Blz. 5-11

Jakarta, 2003

Benjamin

Het enige vertrouwde is het gevoel van de zon op zijn huid. Voor de rest doet alles vreemd aan. Deze stad is als een kind dat bijna onopgemerkt opgroeit, zodat je op een zekere dag oog in oog staat met een afzichtelijke volwassene en je je afvraagt waar de schattige peuter toch is gebleven.

De luchtvervuiling, de wolkenkrabbers, de herrie... De taxi rijdt door het oudste gedeelte van de stad en door het raam ziet Benjamin de vismarkt en de haven. Een herinnering aan ditzelfde gebied in een andere tijd komt bij hem op en een kort moment sluit hij zijn ogen. Brede, schone straten. Fietzers en rijtuigen. Geen chaos maar een gezellige bedrijvigheid, geen smog maar de heerlijkste etensgeuren.

Daarop volgt een beeld dat voor hem inherent is aan Java; het lachende gezicht van zijn baboe, verlicht door het schijnsel van een gloeilamp. De herinnering gaat gepaard met melancholie en een beschamend verlangen. Destijds was het volkomen vanzelfsprekend dat hij met zijn ouders in een mooi huis woonde, waar bedienden

dag en nacht voor hen klaarstonden. Dat was normaal voor een Hollands kind in Indonesië en hij had nooit kunnen vermoeden hoe alles uiteindelijk zou veranderen.

Op het historische plein heeft een groep Japanse toeristen zich rondom een gids verzameld. Beleefd wordt er naar de uitleg geluisterd, camera's in de aanslag. Cynisch denkt Benjamin bij zichzelf dat die lui het plaatje van vroeger akelig compleet maken. Met Duitsers heeft hij nooit een probleem gehad, ook niet met oude Duitsers. Hitler kende hij alleen van berichten op de radio. Maar Japanners, die kan hij nog steeds niet zien zonder dat een ijzige kilte zich van binnen uitbreidt tot in zijn botten.

Hij is opgelucht als het witte huisje in een van de buitenwijken van Jakarta in zicht komt. De bescheiden woning is gelegen in een rustige straat die veel doet denken aan de woonomgeving van zijn jeugd.

'Goedendag, *bapa* Verbeek.' Depoh komt hem vanuit het huis tegemoet. Benjamin glimlacht bij het zien van de trouwe Indonesische hulp. Die man lijkt ook niet ouder te worden. Depoh moet ergens midden vijftig zijn, maar dat zou je hem nooit geven. Zelf moet Benjamin iedere ochtend als hij voor de spiegel staat constateren dat hij veel ouder lijkt dan zijn tweeënzeventig jaar.

'Hoe gaat het met je?' vraagt hij, nadat hij de taxichauffeur heeft betaald.

Depoh neemt zijn koffer aan en knikt dat het goed gaat, dat zijn vrouw het goed maakt en dat zijn kleinkinderen snel groot worden. Oppervlakkige beleefdheden. Dieper gaat het gesprek nooit, omdat Depoh zich daar gezien de verhoudingen ongemakkelijk bij zou voelen. Een van de weinige prettige bijkomstigheden van deze bezoeken is dat Benjamin slechts het hoognodige hoeft te zeggen.

Vanuit de keuken komt de aangename geur van een van Depohs specialiteiten hem tegemoet.

'U ziet bleek.'

Verbaasd draait hij zich om, maar knikt dan. 'Ik ben erg moe. De reis duurt zo lang en ik word oud.'

Depoh biedt aan om hem een maaltijd en een kan vruchtensap op zijn kamer te brengen.

Als hij zich enkele ogenblikken later op het bed uitstrekt, beseft hij dat hij zich echt niet goed voelt en dat dit niet zozeer met de lange reis te maken heeft, maar met het feit dat hij hier met het verleden wordt geconfronteerd. Ieder jaar lijkt het hem zwaarder te vallen.

Stilletjes kijkt Benjamin toe hoe een bruine salamander tegen de muur naast de deur omhoogkruipt. Het is wachten tot de avond valt en nog uren langer, tot ver na middernacht. In de tussentijd zullen gebeurtenissen die gewoonlijk diep weggestopt zitten hem blijven opzoeken en steken, als een hardnekkig stel muggen.

Gelaten neemt hij een slok van zijn vruchtensap.

Urenlang staan ze op appel in de brandende zon.

'Kirei!' klinkt de stem van de Japanse commandant en als één man maken ze de vereiste buiging. De zoveelste. De dertienjarige Benjamin ziet vlekken voor zijn ogen en moet zich tot het uiterste inspannen om te voorkomen dat hij flauwvalt. Stiekem steekt zijn moeder haar arm uit en ondersteunt hem. Ze riskeert een zware afstraffing, maar dat kan haar niet schelen. Hij waagt een blik omhoog op haar ingevallen gezicht, haar magere lijf en haar buik, dik van wat een kampdokter 'hongerodeem' noemde.

Toen de jappen kwamen en ze de Indische eilanden veroverden, namen ze de Nederlanders die er woonden in hoog tempo alles af; hun huizen, hun spullen, hun vrijheid, hun waardigheid. Hij herinnert zich het bonzen op de deur, zijn angst toen hij samen met zijn moeder werd afgevoerd. Zijn vader hadden ze een week eerder al meegenomen.

Toen het transport. De geblindeerde treinwagons volgestouwd met Europeanen. De twee dagen durende reis, waarbij ze geen voedsel of water kregen. Baby's en kleine kinderen huilden onophoudelijk. Hij

weet nog dat hij zich zo ellendig voelde van de dorst en van vermoeidheid dat het hem nauwelijks iets deed toen er iemand over hem heen plaste.

‘Kirei!’ Ze buigen weer. De Japanners, en deze commandant in het bijzonder, lijken veel genot te scheppen in dit ritueel. Het onderwerpen van de Europese vijand.

Bijna drie jaar zitten ze al in kamp Tjideng. Tienduizenden vrouwen en kinderen. Benjamin weet nu dat het onzin is om de hel te vrezen die na de dood mogelijk op de loer ligt. De hel is hier op aarde. Niets kan gruwelijker zijn dan deze plek. Om de haverklap delen de jappen straffen uit en slaan ze de gevangenen met zweepen of stokken. Als iemand te laat op appel verschijnt, krijgt het voltallige kamp meerdere dagen geen eten.

Benjamin begrijpt dat de Japanners hen haten, maar waarom precies weet hij niet. Waarom moeten ze worden opgesloten en aan het zicht van de buitenwereld worden onttrokken door hekken met prikkeldraad en bamboe-omheiningen? Waar hebben de jappen alle vaders naartoe gebracht? Hij zou zo graag aan een van de soldaten willen vragen wat ze hebben misdaan om dit te verdienen.

’s Nachts, als alles en iedereen – inclusief Depoh in het koetshuisje – in diepe rust is, sluipt Benjamin naar buiten. In de tas die over zijn schouder hangt, zit zijn schep. Er bekruipt hem een vaag paranoïde gevoel, alsof hij bespied wordt, maar dat zal zijn slechte geweten wel zijn. Eigenlijk is het een wonder dat dit al die jaren goed is gegaan.

Met stevige pas loopt hij de lange straat door, totdat hij op zijn bestemming aankomt, die overdag iets vredigs en op dit tijdstip iets onmiskenbaar duisters uitstraalt. In een rechte lijn marcheert hij over het gras naar de plek waar hij moet zijn en hij ritst de tas open om de schep te pakken. Misschien zou hij bang of tenminste zenuwachtig moeten zijn, maar dat is niet zo. Hij is nergens bang voor, behalve om te slapen. Af en toe.

Zijn vrouw, die alweer jaren terug is overleden, zei altijd dat ze

dat het ergste vond; dat hij geen emoties toonde. Ironisch genoeg heeft het feit dat zijn gevoelens zo zijn afgestompt hem succesvol gemaakt in het leven. Hij durfde risico's te nemen die de meeste mensen wel uit hun hoofd zouden laten. Hoe erg kon het immers ooit nog worden?

Een gezicht dringt zich aan hem op en laat zich niet afschudden, ook niet als hij woest begint te graven. Het cherubijngezicht van de kampcommandant, Kenichi Sonei.

'Hou vol, Bennie,' klinkt de fluisterstem van zijn moeder en hij dwingt zichzelf bij bewustzijn te blijven door te denken aan wat hij gisteren heeft gezien.

Hij had corvee en moest de vloer dweilen van de villa die de Japanse hoofdmilitair heeft betrokken. Het toeval wilde dat hij tijdens het werk in een van de kamers uit het raam de achtertuin in keek en Sonei opmerkte. Benjamin bleef staan en keek toe hoe de man met een zak en een schep in zijn handen naar een boom achter in de tuin liep. Onwillekeurig huiverde hij. Sonei was de duivel in eigen persoon, die vrouwen het hoofd kaalschoor en ze neerstak met zijn bajonet. Die het hele kamp bij wijze van experiment drie dagen lang voedsel en water had onthouden. Die had verordonneerd dat kinderen hun honden, de huisdieren die ze naar het kamp hadden meegebracht, eigenhandig moesten doodknuppelen.

Als Benjamin een andere, moedigere persoon was geweest, dan was hij nu op zijn tenen de tuin in gegaan en had hij de commandant van achteren beslopen. Hij zou hem met iets zwaars de hersens hebben ingeslagen en vervolgens op zijn lijk hebben gedanst. Nu kon hij alleen maar gefascineerd toekijken hoe Sonei aan de voet van de boom een kuil begon te graven.

Hij merkte niet dat zijn hartslag versnelde en dat zijn hele lichaam op scherp kwam te staan. Alsmaar dweilde hij dezelfde plek, terwijl Sonei de zak die hij bij zich had begroef, de plek zorgvuldig aanstampte en er ten slotte nog een grote steen op legde.

‘Kireil!’

Automatisch maakt hij weer een buiging. Bijna onafgebroken heeft hij zich vandaag afgevraagd wat er in die zak zit. Iets kostbaars, daar twijfelt hij niet aan. Benjamin voelt zich weer wat sterker worden door de adrenaline die vrijkomt als hij bedenkt dat hij vanavond de kans krijgt om uit te vinden wat er bij die boom begraven ligt.

‘Vanavond,’ heeft hij een van de vrouwen horen zeggen, ‘wordt het weer volle maan. De hemel sta ons bij.’

Terwijl het inmiddels maar al te bekende gekrijs in de straten weerklinkt, sluipt Benjamin achter de huizen langs. Sonei is op oorlogspad. De schrik was groot onder de kampgevangenen, toen ze voor het eerst meemaakten hoe de commandant op de volle maan reageerde. De ogenschijnlijk onschuldige witte bol had een heel vreemd effect op hem, scheen hem gek te maken. Krijsend en scheldend trok hij door de straten, drong de overvolle kamphuizen binnen en mishandelde de bewoners.

Ook nu kan Benjamin hem horen janken als een wolf en hij probeert zich af te sluiten voor de kreten van de ongelukkigen op wie Sonei vanavond zijn razernij botviert. Zelfs de soldaten vrezen de manische buien van hun bevelhebber en de meesten hebben een veilig onderkomen gezocht. Hierdoor is het gemakkelijker voor Benjamin om achter de villa langs te glippen en over het tuinhek te klimmen. Even is hij bang de waakhond van Sonei, een Duitse herder, in de tuin aan te treffen, maar de jap heeft het monster meegenomen.

Zo snel als zijn verzwakte lichaam het toelaat rent hij naar de boom en begint hij met zijn blote handen te graven. Zo nu en dan stopt hij om te luisteren of er iemand aan komt, maar als het stil blijft, gaat hij weer verder, net zo lang tot zijn vingers op de ruwe jute van een zak stuiten.

Als hij de meeste aarde heeft weggeveegd en de inhoud bekijkt, kan hij een opkomende kreet nauwelijks onderdrukken. Hij had kostbaarheden verwacht, maar dit had hij in zijn stoutste dromen niet kunnen bedenken. Een overvloed aan juwelen. Armbanden, kettingen en talloze

edelstenen... Jade, diamanten, robijnen? Hij herinnert zich de vele feesten op de sociëteit, het nieuwjaarsbal waar alle Nederlanders volledig opgedoft naartoe gingen, elkaar afstroevend in rijkdom en pracht en praal.

Zijn moeder had ook een uitgebreide juwelencollectie gehad, waarvan ze slechts haar trouwring en een paar oorbellen had kunnen verstoppen. De rest was door de Japanners gestolen. Hij denkt terug aan de verhalen over de strooptochten toen de vijand pas was binnengevallen. Huizen, winkels, juwelierszaken, alles werd leeggeplunderd. Deze kampcommandant heeft zich door de jaren heen een enorme buit toegeëigend.

In een opwelling bedekt Benjamin de kuil weer met aarde, stampet hem plat en legt de steen terug. Met de zware zak in zijn armen snelt hij de tuin door, terwijl zijn ogen op een andere geschikte plek azen. Bij een van de grote bloempotten die in het perk langs het pad staan, houdt hij stil. Het kost de nodige moeite, maar uiteindelijk krijgt hij er een van zijn plaats.

Gehaast begint hij te graven. Hij gunt zich geen tijd om een diepe kuil te maken, maar bedekt de zak zo snel mogelijk met aarde en schuift hijgend van inspanning de pot weer op zijn plek.

Het is nog een hele opgave om terug over het hek te klimmen. De voortdurende honger heeft zijn lichaam vroegtijdig oud gemaakt.

‘Wat deed je daar?’ klinkt een stem als hij aan de andere kant staat. Zijn hart lijkt een slag te missen, maar gelukkig is het niet een van de Japanners, maar Zhu, een Chinese jongen. Een kampgevangene, net als hijzelf.

‘Gaaf je niets aan,’ zegt Benjamin, die probeert de spanning uit zijn stem te weren.

Zhu blijft hem aanstaren. ‘Waarom was je daar? Ben je in de villa geweest?’

Benjamin schudt zijn hoofd en voordat Zhu nog meer vragen op hem af kan vuren, zet hij het op een lopen. De duisternis werpt haar sluier beschermend over hem uit.